

sare-n ochi

Mihail Sebastian pe masa de operație (V)

Laszlo Alexandru

Modalitatea fundamentală de persuasiune, la care Marta Petreu recurge în cartea sa, constă în tehnica refrenului, reluarea obsedantă a falsei ipoteze de ansamblu, care e vîrîtă astfel cu forța în creierul cititorului. După ce ne asigură că *“Sebastian, repet, a făcut critica democrației românești de pe o poziție de extremă dreapta”*

(p. 62), aflăm din nou despre *“convingerile lui politice, trase la indigo după acelea ale patronului său, [care] sînt antieuropene, antidemocrate, autarhiste”* (p. 83), apoi din nou că a fost *“un anti-paşoptist convins, un antidemocrat pe față (antiliberal înverșunat și permanent, antițărănist convins) (...) a simpatizat fascismul mussolinian și pe revoluționarii spanioli”* (pp. 96-97), și tot așa mai departe, aceleași grave acuzații declarative, fără niciun temei real, pornite de la câteva articole de presă răstălmăcite, sînt repetate fără osteneală (vezi pp. 224, 225, 226, 227, 233, 236, 247, 248, 252, 253 etc.). Pentru o cercetare convingătoare, era nevoie, probabil, de multe argumente, reluate de două-trei ori. Aici avem însă aceleași două-trei argumente (false), reluate de nenumărate ori.

Un aspect care merită pus în evidență se referă la strategiile de camuflare a propriilor intenții denigratoare, în spatele expresiei echivoce. Iată, de pildă, pe Marta Petreu azvîrlind pata de dubiu asupra buneii-credințe a lui Mihail Sebastian, deși pleacă la drum simulînd că nu face ceea ce tocmai face: *“Nu are sens, reconstituind dosarul acestui conflict, să ne întrebăm dacă Sebastian a scris articolele anti-Pandrea și pro-Nae Ionescu din inițiativă proprie sau la comandă”* (p. 61). În ciuda acestui detaliu, *“faptul că Sebastian îl încolțește pe Pandrea pentru delictul lui «burghez» este de asemenea semnificativ pentru sincronizarea lui Sebastian cu dominantă «revoluționară», antiburgeză prin excelență, a epocii”* (p. 61). (În paranteză fie spus, Mihail Sebastian îl atacase pe Petre Pandrea nu pentru vina de a fi fost un *“burghez”*, cum ne asigură aici M. Petreu,

ci pentru demagogia lui răstită și inconsecvențele care, din discipol al lui Nae Ionescu, îl transformaseră în socialist fervent, pentru a-l proiecta apoi, din interes pecuniar, în rîndurile partidului țărănist¹.)

Atunci cînd nu profită de caracterul greu accesibil al textului original, M. Petreu recurge la răstălmăcirea citatelor pe care ea însăși le oferă. Iată, de pildă, situația scurtei polemici dintre G. Călinescu și M. Sebastian. Pe fondul disputei gazetarului de la *Cuvîntul* cu redacția *Vieții românești*, pe care o acuzase de inconsecvență și de derivă a spiritului critic, el constată cu neplăcere adeziunea lui G. Călinescu, printr-o nouă schimbare la față, la publicația tocmai criticată. Va extinde, așadar, cu toată întemeierea etică, reproșul, de la revistă la scriitorul ei – folosind însă, în ciuda adversității de idei, același limbaj civilizat care l-a caracterizat mereu. În asemenea circumstanțe, imputația Martei Petreu, că am avea de-a face cu o *“ieșire pamfletară”* (p. 217), rămîne fără acoperire:

*“Viața românească a recurs pentru noua ei formă la serviciile unui critic, care posedă la maxim «știința acomodărilor». Dar d. G. Călinescu, care este un istoriograf excelent și poate un romancier bun (n-am cetit deocamdată Cartea nunții), este spiritul cel mai oscilator, criticul cel mai instabil, politicianul literar cel mai savant. Este probabil singurul intelectual român, care poate fi pus cu succes pe patru coloane, spre a se dovedi că asupra aceluiași lucru gîndește mereu altfel, după cum e primăvară, vară, toamnă, iarnă. (...) Am pierdut în d-l Călinescu un critic și l-am pierdut definitiv. Există o moralitate a criticei care nu poate fi călcată de două ori. O singură dată ajunge – iremediabil, fără putință de întoarcere. / Îi va furniza d-l Călinescu *Vieții românești* ideologia astăzi defunctă, îi va reface scutul critic ciuruit de inconsecvențe (...)?”* Nu.²

Iar dacă M. Petreu nu supralicitează artificial,

împingînd un banal schimb de ostilități în zona pamfletului, ea are grijă să mimeze ingenuitatea, făcînd deliberate confuzii între sensurile proprii și sensurile figurate ale termenilor (cu același scop transparent de a-și încărca victima la cîntar):

“Sebastian a considerat că el – la fel ca generația sa – a făcut, prin cronicile lui literare, operă de «ecarisaj moral». Inducem de aici că se considera hingher, că pe scriitorii români îi socotea cîini vagabonzi, iar cultura română, un sat al cîinilor fără stăpîni” (p. 255). Inocența jucată, cu care ziarista de la *Apostrof* refuză să priceapă sensurile figurate ale unor expresii larg răspîndite, ne înduioșează. Dar parcă tot n-am putea să ne-o închipuim pe Marta Petreu, atunci cînd cineva îi aduce vorba despre *“Lucefărul poeziei românești”*, dînd fuga la observatorul astronomic pentru a privi cum plutește prin eter versificația autohtonă.

Monografa nu ezită să recurgă și la falsuri patente, pentru a-și impune tezele preconceptuate. Astfel se întîmplă în situația, remarcată deja de unii comentatori, în care M. Petreu îi reproșează frontal evreului M. Sebastian că a fost coleg de redacție cu conducătorii Gărzii de Fier, fără a părăsi publicația în semn de protest: *“... tînărul comentator politic ajungînd coleg de ziar cu șefii acesteia [ai Legiunii – L.A.], cu Vasile Marin și cu Zelea Codreanu”* (p. 127); iar minciuna e repetată, pentru o mai sigură validare: *“cot la cot cu articolele lui Zelea Codreanu și Vasile Marin”* (p. 164). În realitate, *Cuvîntul* a publicat, o singură dată, un drept la replică al lui Zelea Codreanu, cu o săptămînă înainte de a-i fi suspendată apariția³.

Pe linia aceluiași neadevăr scandalos se situează ascunderea valorii alegorice manifeste pe care au avut-o anumite intervenții ale scriitorului. Eseista – urmărindu-și încăpățînarea de-a demonstra evoluția *“extremistă”* tot mai gravă a lui Mihail Sebastian, ce-ar fi atins culmile, vezi Doamne, la finele anului 1933 – nu putea fi decît viu incomodată de articolul apărut în ultimul număr al gazetei, înainte de suspendare. Aici, M. Sebastian evaluează subtextul politic al monografiei pe care germanul E.-R. Curtius o publica la Paris despre francezul Balzac, în momentele de maximă tensiune din preziua războiului. Faptul că dialogul dintre culturi mai este posibil aruncă lumina unei speranțe în calea unui eventual dialog politic, care să permită evitarea conflagrației. Gestul lui Curtius ar trebui să constituie o învățătură de minte pentru factorii de răspundere europeană. Mihail Sebastian, la despărțirea de *Cuvîntul*, lasă în urma sa încă o meditație alegorică asupra nevoii de concordie. În ciuda tuturor acestor evidențe, Marta Petreu îi include însă articolul printre circumstanțele agravante, căci ar ilustra zelul dezangajat al unui gazetar dintr-o redacție extremistă: *“În ultimul număr al Cuvîntului, din 1 ianuarie 1934, Sebastian a publicat două texte, din fericire amîndouă culturale, Unde literatura răspunde în politică (despre Curtius, care își editase la Paris studiul său despre Balzac)...”* (p. 123); *“și-a făcut datoria de redactor pînă la capăt”* (ibid.); *“În ultimul său număr al seriei întîi, Sebastian, conștiincios pînă la capăt, publică, așa cum am spus, două texte, fără legătură cu politica românească”* (p. 126). Felul în care mesajul pacifist și antitotalitar al lui Mihail Sebastian are sau nu legătură cu realitățile politice frămîntate de atunci, cititorul o poate judeca pe cont propriu, parcurgîndu-i acum articolul. De asemeni, el poate compara de unul singur ce

apare în pagina ziarului și cum anume transformă – deformând tendențios, prin răstălmăcire – Marta Petreu: “A apărut zilele trecute la Paris un studiu despre Balzac, scris de criticul german Ernst Robert Curtius. Eveniment literar, pe care suntem ispitiți a-l comenta din punct de vedere... politic. / Într-adevăr ni se pare că avem dreptul să descifrăm, în acest fapt, un discret semn de protest, o ușoară chemare la ordine, un glas ce vorbește pentru dezmeticire cui trebuie. Căci în timp ce din dreapta și din stînga Rinului amenințările se succed nervoase, bănuielile se strecoară între cele mai pașnice conștiințe, reaua credință face duble ravagii patriotice, în timp ce între Berlin și Paris starea de război nedeclarat se menține cu combustibilul necesar și benevol al patimii deformatoare – nu este o simplă întâmplare că un german, în disprețul celei mai arzătoare actualități, cu nesocotirea unei adversități obligatorii pentru orice bun neamț, cutează să se dedice unei probleme de literatură franceză. / Să nu spuneți că această preocupare este strict estetică. Sau că asta și politica n-au cu nimic de a face. Imbecilitatea neamului omenesc este suficient de mare, pentru ca să strivească cele mai curate valori sub apăsarea celor mai stupide patimi. Poate nu știți că în Franța, în timpul războiului, a asculta o simfonie de Beethoven era un act de trădare. Poate nu știți că, în același timp, la Berlin, a asculta un poem de Debussy era o crimă de resortul, probabil, al curții marțiale. Deoparte și de alta, era o feroare, o grabă, o furie de a murdări cît mai mult, de a insulta, de a schimonosi, de a zdrențui tot ce pe vremuri fusese mai înalt decît toate hotarele, mai adevărat decît toate adevărurile. Un neamț care ar fi gustat în acele timpuri o pagină de Montaigne, un francez care s-ar fi bucurat de un vers de Goethe, n-ar fi făptuit o mai puțin sfidătoare și eroică nebunie, decît cineva care s-ar arunca între limbile unui incendiu, pentru ca să salveze de acolo o carte. / Nu mi se pare de aceea deloc exagerat să bănuiesc într-un studiu de istorie literară un fapt în stare să țină piept celor mai teribile evenimente politice. Și nu cred mai serios să comentezi ce zice d. Boncour sau d. Goebels, decît ce spune Ernst Robert Curtius. / Totul nu e pierdut, de vreme ce asta mai e posibil. Căci «asta» însemnează că inteligența n-a fost destituită din toate drepturile sale, că sentimentul unei comuniuni superioare dăinuiește totuși peste întunecatele adversități, atît de abil și de criminal întreținute, de cine trăiește din exploatarea lor. / Curtius vorbind despre Balzac, explicînd francezilor și germanilor un scriitor de geniu atît de specific francez, afirmă prin aceasta existența unui imperiu spiritual ce aparține fără deosebire tuturor, oricărui om care gîndește, oricărui om care simte. Cartea lui este, în ciuda caracterului de specialitate literară, un fapt de acțiune. Căci gestul acesta nu poate cădea în gol, chemarea aceasta nu poate să rămînă fără răspuns. Vorbească d. Boncour de o mie de ori despre pacifism, declare d. Hitler de zece mii de ori dorul său de concordie, nici unul nici altul nu va face nici pe departe actul efectiv de pace, pe care îl face Ernst Robert Curtius scriind cartea pe care a scris-o. / Căci e un act de înțelegere. Și asta trebuie în primul rînd.”⁴

Și, cum toate acestea n-au fost de-ajuns, eseista mai construiește și o autentică teorie a conspirației, pentru a induce o suplimentară tensiune în rețea. Toți ceilalți, care au citit deja publicistica interbelică a lui Mihail Sebastian, ar fi văzut adevărul și l-ar fi ocolit din rea-credință, din teamă sau din prudență prost înțeleasă. Dintre precedenții monografi, editori sau studiosi ai bio-

bibliografiei lui M. Sebastian, unii s-ar fi pliat pe conjuncturile politice conformiste. Alții sînt oricum radiați direct de la pomelnic, de către impetuoașă scenaristă. Mircea Eliade, în jurnalul său, ar fi omis, din delicatețe, “adevărul” despre amicul său din tinerețe. Însuși Z. Ornea, prestigiosul cercetător, s-ar fi situat cu deliberare “pe linia neadevărului” (p. 253) în privința imaginii lui Sebastian. Ar fi fost nevoie, iată, de aproape un secol ca să putem descoperi noi, prin intermediul Martei Petreu, cum stăteau lucrurile. Toți au tăcut, doar ea ne vorbește. Portretul feminin călare pe un cal alb, în lumina sîngerie a orizontului, ne taie respirația. Pentru un roman de scandaluri și moravuri ușoare, finalul apoteotic se impunea.

Să mai spunem în treacăt că autoarea, care își deschidea opera cu o surprinzătoare declarație de infailibilitate, scapă totuși cîteva mici neglijențe, în compartimentul trimiterilor bibliografice. Titlul corect al articolului lui M. Sebastian, apărut la 29 iulie 1932, este nu *50 mai puțini studenți* (p. 67, p. 266), ci, cum reiese și din textul propriu-zis, *50% mai puțini studenți*; la 13 octombrie 1932, el a publicat *Selecția fiscală în școală*, și nu *Selecția fiscală la școală* (p. 67, p. 266); la 20 august 1932, el a tipărit *Se schimbă iar liceul*, și nu *Se schimbă liceul* (p. 67, p. 266); la 17 iunie 1932 a apărut *Explicația fripturismului*, și nu *Explicațiile fripturismului* (p. 266). Dar probabil că, pentru o lucrare născută deja perfectă, aceste mici precizări ale noastre sînt cu totul inutile.

Și totuși, care au fost oare motivele ce au determinat-o pe bătaioasa scriitoare să monteze o asemenea potemkiniadă zgomotoasă, din piese prefabricate de cea mai dubioasă calitate? Simpla automăgulire a propriei vanități pare o miză prea meschină. Invidia tenace și ambiția de uzurpare a prestigiului public, solid constituit, al unei personalități luminoase, ar ține de o zonă a resentimentelor, rămasă dintotdeauna inaccesibilă în fața expertizei raționale. Un indiciu mai concret asupra intențiilor pe care le-a urmărit îl avem, poate, în chiar cuvintele autoarei: “Acest statut special al lui Sebastian la *Cuvîntul*, împreună cu faptul că el a fost un ziarist de dreapta, cu articole politice pe linia extremismului de dreapta, ne obligă să-i regîndim și *Jurnalul*, și restul textelor, precum și complicatele relații cu Nae Ionescu, cu Eliade, cu elita criterionistă a generației lui. Faptul că el a fost, în siajul lui Nae Ionescu, un ziarist politic de extremă dreaptă aruncă o lumină nouă și asupra

opțiunilor extremiste (și de dreapta, și de stînga) ale întregii generații ‘27” (p. 128).

Acest ultim lucru – discreditarea depoziției răscolitoare a lui Mihail Sebastian și, implicit, ino-centarea marilor complicități extremiste interbelice (a lui Mircea Eliade, a lui Emil Cioran, a lui Constantin Noica, a lui Petre Țuțea ș.a.) – cartea pamfletară a Martei Petreu cu siguranță nu-l va obține. Căci nu e suficient să murdărești victima, spurcîndu-i efigia, pentru a-i mîntui pe ceilalți, prin eliminarea artificială a contrastelor. Nu e destul să construiești butaforii, pentru a le face într-adevăr locuibile.

Monografia Martei Petreu despre activitatea interbelică de ziarist a lui Mihail Sebastian reprezintă unul dintre cele mai scandaloase abuzuri din cercetarea literară română contemporană. Un gest descalificat profesional și incalificabil moral.

(Fragmente din volumul în pregătire. Alte capitole și bibliografia pot fi descărcate de pe site-ul revistei Tribuna)

Note:

1 Vezi Mihail Sebastian, *O poveste*, în *Cuvîntul*, sîmbătă, 2 aprilie 1932, p. 1; vezi Mihail Sebastian, *Cuvînt la o trădare*, în *Cuvîntul*, miercuri, 13 aprilie 1932, p. 1-2.

2 Mihail Sebastian, *Cazul “Viața românească”*, în *Cuvîntul*, duminică, 23 aprilie 1933, p. 2. Ca din întâmplare, în pasajul omis de la citare de către Marta Petreu se regăsește o nouă serie de elogii ale lui M. Sebastian, care i-ar fi contrazis comentatoarei opinia că am avea de-a face cu o... ieșire pamfletară: “Că o inteligență atît de subtilă, un gust literar atît de sigur, un talent atît de suplu se pierde în asemenea jocuri strategice este desigur regretabil. Am pierdut în d-l Călinescu un critic...” etc.

3 Vezi Ioana Părvulescu, *Cuvîntul și cuvintele lui Sebastian*, în *România literară*, nr. 30/31 iulie 2009, p. 12: “Am găsit [în paginile ziarului *Cuvîntul* - n.n., L.A.] și o declarație a lui Zelea Codreanu, în care spune că va răspunde la violență cu violență, dar e dată ca un soi de drept la replică și e în contextul în care multe ziare luau poziție împotriva violenței intervențiilor jandarmilor față de legionari (încă o dată, *Cuvîntul* avea altă încărcătură în 1933). Însă tu falsifici realitatea și spui (p. 228) că Sebastian uită, în jurnal, «că a fost coleg» cu Zelea Codreanu. [De fapt, M.P. mai spusese același lucru încă de două ori, la p. 127 și la p. 164, dar se pare că I.P. n-a înregistrat minciuna decît la a treia lectură... - n.n., L.A.] Nu, Marta, n-a fost coleg. Există un legionar care a intrat în redacție, doar în ultimele două-trei luni, Vasile Marin. Dl. Z. Ornea explică de ce toți redactorii rămîn pe loc după apropierea lui Nae Ionescu de legionari, petrecută abia în vara lui 1933: «Nimeni n-a plecat, socotind probabil că e o tactică de moment care nu va dura» (*Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, p. 227)”.

4 Mihail Sebastian, *Unde literatura răspunde în politică*, în *Cuvîntul*, 1 ianuarie 1934, p. 1.